

CONGRÉS

ARQUITECTURA AMB TRACES D'URGÈNCIA

per Antonio Fernández Alba

A finals dels anys 50, el projecte de l'arquitectura venia a ser, per alguns arquitectes, un bast poema de celebració i de pena en un calidoscopi on la realitat espacial resultava ser il·lusòria; on la funció, s'associava a la veritat de la forma en un intent de recuperar un passat racionalista en la boira d'un present corrupte; on aprendre d'un indefinit sentit històric resultava inviable per construir els futurs espais.

No és estrany que aquells grups de joves professionals intentessin revisar els treballs dels arquitectes del primer racionalisme, fonamentalment el dels catalans, que es van agrupar entorn al GATEPAC (Saragossa 1930, Grup d'Arquitectes i Tècnics Espanyols Per a l'Acció i difusió de les avantguardes Contemporànies), i pretenguessin fer eloqüent aquella divisa que en un altre context va anunciar Malraux, "convertir l'experiència en destí".

Una minoria d'arquitectes que obtenien el títol en els anys 40-50 iniciava una orientació subjectiva-intimista de proporcions arquitectòniques intuïtives i moltes vegades anàrquiques: Fisac, de la Sota, del Amo, Cabrero, Aburto, a Madrid, i Coderch, Valls i Sostres, a Barcelona, polaritzaven per alguns de nosaltres l'atenció en aquells anys.

La pauta ideològica que colonitzava els postulats racionalistes en aquella Espanya plena de falsedats juxtaposades, s'iniciava des de Catalunya juntament amb alguns grups minoritaris madrilenys que sota orientacions d'una educació en gran part autodidacta, sorgien amb els primers projectes que aspiraven a fer eloqüent la coherència entre la raó constructiva i la compositiva en les tímides formalitzacions del discurs arquitectònic de l'època.

La modernitat a l'espai social de l'època, amb les excepcions que es vulgui, s'haurà

de buscar en les respostes que des de Barcelona es formulen a través de l'Art Nouveau, de la singular figura de Gaudí i la no menys important de Jujol, de la quadrícula amb xamfrà de Cerdà o de la intencionalitat ètica i de la crítica política que conté des de la revista AC el grup GATCPAC. Episodis arquitectònics i urbanístics que tindran una rèplica moderna en l'arquitectura madrilenya, amb els regionalismes populistes, les emfàtiques seus bancàries d'Antonio Palacios, la interrompuda aventura racionalista del Campus Complutense de la Moncloa o la invocació geomètrica de la linealitat d'Arturo Soria, i aquests ecos soterrats animaven la consciència d'aquella dècada dels seixanta.

Les relacions entre poder polític i econòmic es manifestaven en l'arquitectura que es construïa per a la ciutat en una compenetració total. El capital s'inclinava cap als interessos més ràpids com l'immobiliari que sense gravàmens d'immobilització inicial permetia una pràctica urbanística orientada cap al lucre, de manera que no sorprenen aquelles màximes acadèmiques que es dictaven com a eslògan de planificació des de les aules escolars "les ciutats han de créixer com taques d'oli".

La idea de la recuperació del *passat gloriós*, es fa patent en les grans construccions que emprèn el nou règim. El patrimoni monumental que acull les reconstruccions bèl·liques es prolongarà en les noves instal·lacions: universitats laborals, ministeris, ajuntaments... són arquitectures d'una expressivitat deliberadament simplificada.

A les contradiccions del sistema s'hi unien els corrents pragmàtics de l'incipient capitalisme industrial. En aquest context, les minories d'arquitectes intenten enllaçar amb els corrents arquitectònics del segon

racionalisme europeu i les tendències formals i espacials coetànies, desenvolupant espais públics de components funcionals i arquitectures de traça racional dins de la tradició experimental europea.

D'aquestes dècades en queden uns testimonis arquitectònics envoltats de relats racionalistes primer i dels diversos corrents per on discorria l'arquitectura europea de postguerra; testimonis espacials des de l'empirisme nòrdic, l'organicisme, als testimonis de les utopies metabolistes marcats pels projectes i construccions d'uns grups d'arquitectes, individualitats aïllades, a vegades antagoniques a la seva ideologia.

L'arquitectura dels anys 60 a Espanya, com avui, amb les seves marcades diferències quant a la seva organització politicoeconòmica, adopta bé els estereotips que postula el mercat internacional, de vegades millorant-los, però rarament *adapta* aquests models a les realitats específiques. No és un país de grans arquitectes, llevat de singulars excepcions històriques, sinó de figures, algunes actualment enlluernades per una actitud mimètica cap a la cultura arquitectònica nord-americana i aïllades figures de l'última arquitectura japonesa, ahir amb l'aura dels grans mestres constructors, avui incorporant els models que produeixen les economies postindustrials d'aquests països segons les vel·litats de l'aparador que mostra el mercat d'imatges, construint edificis atents cap a un pluralisme d'imatges que revelen una certa constel·lació d'informacions simbòliques més que una autèntica intuïció cultural sobre la gestió espacial de l'arquitectura a la ciutat.

Antonio Fernández Alba és arquitecte i ponent del congrés *Arquitectura espanyola als anys seixanta. Elements per a un debat*. Ha rebut recentment la Medalla d'Or del CSCAE.